

Проблема обдарованості дитини повинна стати предметом наукового дослідження не тільки психології і педагогіки, але й генетики і ендокринології.

Увага до обдарованої дитини не повинна вичерпуватися лише періодом її навчання. Досвід показує, що значних труднощів обдаровані люди зазнають і в період професійного самовизначення, і в подальшому процесі творчості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды /Собр. соч.: в 2 т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1980. – 232 с.
2. Анісікіна Н.О. Педагогічна підтримка обдарованості. – К.: Шкільний світ, 2005. – 128 с.
3. Бех І.Д. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
4. Выгодский Л. С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

5. Гильбух Ю. З. Внимание: одаренные дети. М.: Знание, 1991. – 182 с.

6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Пед. думка, 2000. – 230 с.

7. Лейтес Н. С. Бывают выдающиеся дети. // Семья и школа, № 3, 1990.

8. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности. // Вопросы психологии, № 5, 1994.

9. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. М.: Просвещение, 1976 – 286 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Набока Борис Степанович – старший викладач кафедри педагогіки і психології КОПШО імені Василя Сухомлинського, кандидат педагогічних наук, директор Кіровоградської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 22.

Наукові інтереси: управлінська культура директора школи в контексті науково-методичного та організаційного забезпечення умов розвитку обдарованості особистості.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВІЙСЬКОВО-ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ.

Тетяна ОКОЛЬНИЧА (Кіровоград)

У статті розкриваються педагогічні аспекти народного військово-фізичного виховання періоду Київської Русі, показано зв'язок військово-фізичного виховання зі світоглядом, розглянуто взаємозв'язок між святково-ігровою діяльністю та військово-фізичною підготовкою.

В статті рассматриваются педагогические аспекты народного военно-физического воспитания в период Киевской Руси, показано связь военно-физического воспитания с мировоззрением, рассмотрена связь между игровой деятельностью и военно-физической подготовкой.

Ключові слова: військово-фізичне виховання, ігрова діяльність, народно-побутові форми фізичного виховання, військово-прикладна підготовка, змагальні форми фізичного виховання.

Наукові дослідження переконливо доводять, що дитина повинна перебувати під постійним виховним впливом матеріальної і духовної культури свого народу. Це потрібно насамперед для найповнішого розкриття природних здібностей дитини, розвитку її талантів, виявлення етнопедагогічних особливостей. Тому система освіти загалом і процес фізичного виховання зокрема, мусять бути саме національними.

З огляду на це підвищення ефективності фізичного виховання тісно переплітається з проблемами впровадження в практику елементів народної фізичної культури, які мають виховну, розвиваючу, культурну цінність.

Питання розвитку фізичної культури в Давній Русі розглядалися в працях І.Я.Вдовичина, Н.А.Деделюка, Я.В.Тимчака, А.В.Цюся. Ці дослідження дають можливість

зробити узагальнення щодо ігрової культури слов'ян як базової при фізичному вихованні молоді на Київській Русі.

На необхідність вивчення і творчого застосування народно-педагогічних поглядів в формуванні основ збереження та зміцнення здоров'я вказується у публікаціях Н.В.Вадзюк, А.С.Коваль, О.О.Любара, Ю.Д.Руденка.

Виникнення Київської Русі як великого державного об'єднання східних слов'ян було підготовлене усією сукупністю попереднього розвитку матеріальної й духовної культури майбутніх українців. "Могутня Київська держава IX-XIII століть була тільки одним із пізніших фактів історії Русі, стародавня ж історія та її культура ще чекають на широкі дослідження" [2 23]. Тому розвиток військово-фізичної підготовки у період Київської Русі необхідно розглядати у контексті етноісторичного та етнокультурного процесів становлення українського народу загалом.

Тож попередньо, як інструмент для аналізу, сформулюємо ознаки, які, на нашу думку, притаманні поняттю військово-фізичне виховання: педагогічний процес, що спрямований на розвиток необхідних у військовій справі вмінь та навичок; оволодіння необхідними техніко-тактичними діями; досягнення оптимального рівня функціональних можливостей організму людини, які в сукупності забезпечували б готовність до військової служби та високу боєздатність у воєнних умовах.

Військово-фізична культура українців, як складова культури загальної, зокрема її військовий аспект формувалася під впливом багатьох факторів - географічних, етнічних, соціальних, геополітичних та інших. Отже, для глибшого розуміння особливостей і специфіки військово-фізичного виховання наших предків у період, який досліджуємо, необхідно розглянути ті історичні передумови та чинники, які безпосередньо впливали на формування й розвиток військово-фізичної культури українського народу.

Рівень військово-фізичного виховання наших пращурів був суттєво зумовлений геополітичним розташуванням України. Розміщення у центрі Європи, помірний клімат, родючі ґрунти, відносна незахищеність території зовнішніми, природними перешкодами (гірські масиви, моря тощо), наявність великих торговельних шляхів, що з'єднували країни сходу й заходу, півночі й півдня, з давніх-давен приваблювали інші народи і спричинили безперервність навал кочівників на автохтонні племена праукраїнців. Особливо інтенсивним цей процес був у часи великого переселення народів. Як зазначив І. Крип'якевич, "переселення народів мало місце в різні часи і йшло в різних напрямках. Особливо Східна Європа, що мала відкриту границю від Азії, була виставлена на великанні наїзди зі Сходу" [3, 54]. "З часів великого переселення народів східні слов'яни перебували у стані вимушеного протиборства з гуннами, хозарами, печенігами, тюрками, половцями, монголо-татарами", - наголосив академік П. Толочко і зазначив, що "...одним із суттєвих факторів історичного розвитку Русі X-XIII століть було її сусідство із кочовим світом степів" [4, 52]. Внутрішні міжплеменні конфлікти також були постійними в житті східних слов'ян. Тому й природно, що в цих умовах головним і визначальним серед інших ставав військовий чинник, зокрема у розвитку фізичного виховання в Україні у період давньої історії. Така складна геополітична ситуація, часті військові конфлікти були притаманні багатьом народам і племенам Європи, а не лише праукраїнським. Тому з найдавніших часів "в арсеналі рухів, яким навчалася молодь, були і елементи військової підготовки".

Військово-фізичне виховання періоду Київської Русі, на нашу думку, було суттєво збагачено традиціями попередніх епох. "Духовна культура дохристиянської Русі, філософською основою якої був язичницький світогляд, відзначалася стійким традиціоналізмом. Складові компоненти цієї культури ґрунтувалися на стійкій основі глибоких історичних традицій, які значною мірою

цементували тодішнє суспільство та державне життя" [5]. Скіфо-Сарматський період історії України залишив значну культурну спадщину, зокрема і військово, елементи якої знаходимо ще у період Давньоруської держави, наприклад, так званий "звіриний стиль" скіфського мистецтва, окремі зразки озброєння воїнів тощо. Цю спадковість традицій можемо пояснити тим, що занепад скіфських союзів племен, а згодом і сарматів, збігається у часі із розвитком слов'янства. Фактично, певний час частина слов'янських племен межувала або входила у ранньодержавне утворення - Велику Скіфію.

Від VII століття до Різдва Христового у соціально-економічному розвитку велику роль починають відігравати торговельні відносини між населенням українського лісостепу та античним світом, здійснювані за посередництвом грецьких колоністів. Цей процес міг мати і певний вплив на військово-фізичне виховання давніх слов'ян. Унаслідок жвавих торговельних зв'язків праслов'ян, зокрема й скототів, із містами-полісами Північного Причорномор'я, вони були добре знайомі з різними аспектами фізичної культури античності. Так, у Північному Причорномор'ї були добре відомі Ахілеї - спортивні змагання, які організовували мешканці Ольвії на Тендрівській косі. "В Ольвії зберігалися списи переможців, які відзначилися у киданні списа чи диска, бігу й боротьбі навкулачки. Віднайдено навіть плоскорізьбу громадянина, що здобув нагороду як найкращий лучник" [1,12]. Грецькі колонії мали свої гімнасії та стадіони, на яких виконувалися гімнастичні вправи і навіть відбувалися святочні ігрища. Не виключено, що зв'язки між містами-полісами Північного Причорномор'я і племенами давніх слов'ян мали певний вплив на військово-фізичне виховання.

Задля виховання молоді у душі справжніх воїнів, передачі тонкощів військового мистецтва та досвіду, у середовищі первісних племен починають створюватися чоловічі військові союзи, у межах яких організовувалися спеціальні табори бойового вишколу. Саме у цих військових таборах реалізовувалася військово-фізична підготовка молодих воїнів та відбувалися ініціації.

У ранній період Давньоруської держави існував обряд "постриги", що відбувався у 3-4-річному віці і символізував час вступу дитини у доросле життя, на шлях воїна. Ініціації молодих юнаків Київської Русі проходили у 17-18 років. Зміст обряду полягав у проходженні певних випробувань, які вимагали не тільки військово-фізичної підготовки, а зокрема моральної і психічної.

"Молоді вовки" впродовж усього перебування у "лісових школах" реалізували свою військово-фізичну підготовку у військових походах і полюванні.

Складна соціально-політична ситуація постійно підносила значення військово-фізичного виховання у племенах східних слов'ян, а також стимулювала її вдосконалення. Для захисту своїх життєвих інтересів праукраїнці змушені були вдосконалювати або запозичувати зброю, способи ведення бою та разом з тим підвищувати рівень військово-фізичної підготовки воїнів. У цей час, коли із давніх чоловічих військових союзів поступово формуються професійні військові дружини, важливе значення починають відігравати місця збору озброєних дружин - городища, як своєрідні військові "бази" раннього Середньовіччя. Саме там, на нашу думку, відбувалася цілеспрямована військово-фізична підготовка воїнів східних слов'ян. Як і прадавні табори військових чоловічих союзів, ці городища будували на віддалі від основного поселення племені і вони виконували оборонну функцію.

Східні слов'яни були відомі як непохитні й загартовані воїни, здатні витримувати мороз і спеку, вдовольнятися мінімумом їжі. Залишилось чимало згадок, що характеризують військові традиції наших предків. Зокрема, Маврикій зазначав, що слов'яни "селяться у лісах, біля важкодоступних рік, боліт та озер, влаштовують у своїх житлах багато виходів, ...воювати зі своїми ворогами вони люблять у місцях, що поросли густим лісом, у тісминах, на урвищах; з вигодою для себе користуються засідками, раптовими атаками й хитрощами, і вдень, і вночі винаходячи багато різноманітних способів. Досвідчені вони також у переправі через ріки, перевершуючи в цьому відношенні всіх людей. Мужньо витримують вони перебування у воді, так що часто деякі з числа тих, що залишаються вдома, захоплені зненацька раптовим нападом, кидаються у вир. При цьому вони тримають у роті спеціально виготовлені великі, видовбані всередині тростини, які доходять до поверхні води, а самі, лежачи навзніч на дні, дихають з їх допомогою, і це вони можуть робити впродовж багатьох годин, так що абсолютно не можна здогадатися про їх присутність" [2,37].

Морально-вольова та психічна підготовка була невід'ємною складовою військово-фізичного східнослов'янських воїнів.

Та однак, найбільший вплив на розвиток Давньоруської держави та її бойової культури мали два зовнішньополітичні чинники - варязький і хозарський. З'явившись у пониззях Волги і Дону в VII столітті, хозари заснували

свою державу - Хозарський каганат із центром у місті Ітіль. Відтоді починаються активні взаємини між східнослов'янським світом і хозарами. Тривалий час хозари чинили військові напади на слов'янські племена, які жили на порубіжжі зі степом, внаслідок чого окремі племінні об'єднання полян, сіверян і вятичів змушені були платити їм данину. Як відомо, хозари отримали "від диму по мечу", що мало означати непокору і стан війни між полянами і хозарами. Тривале сусідство і протистояння Русі кочівникам степу могло збагатити військову культуру русинів. Так, на думку багатьох дослідників, давньоруська кольчуга, гостроверхий шолом і шабля походять саме від прототипів, поширених у кочівників Європи та Азії [5,43].

Певну роль у військово-фізичному вихованні ранніх слов'ян відіграло мисливство. Цей вид діяльності був зорієнтований насамперед на добування м'ясної їжі: полювали на лося, благородного оленя, зубра, тура, косулю чи кабана. Доволі часто полювали і на хижих тварин - вовків, ведмедів, росомах, рисей - яких вбивали не заради м'яса. Перемога над цими грізними хижаками підносила військову доблесть і престиж воїнів. Відомо, що шкірою цих тварин воїни прикрашали свій одяг та обладунок. Полювання на хижих тварин вважалося такою ж небезпечною і почесною справою, як і війна. Тому до нього ретельно готувалися, а ця підготовка багато в чому нагадувала військову підготовку воїнів до війни або містила у собі певні її елементи.

Військово-фізичне виховання було основою могутності наших далеких предків. Бойова культура праукраїнців, зокрема і військово-фізичне виховання, ґрунтуючись на предковичних традиціях власного народу й збагачена досвідом попередніх епох, із плином часу вдосконалювалася під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Результатом цього процесу було створення своєрідної системи військово-фізичного виховання воїнів періоду Київської Русі.

Характерною особливістю світогляду наших пращурів було ототожнення ідеалу здоров'я з рослинами, тваринами, природною стихією.

Результати досліджень показали, що в Київській Русі цінувалися такі якості людини, як сила, швидкість, спритність, на комбінації яких можна побудувати практично всі рухи людини і таким чином описати її рухову активність. Народні ігри та забави, особливо весняні, відображали, з одного боку, побут людей, а з іншого – своїм змістом впливали на навколишній світ і людину, а тому виконували

світоглядні функції (родинно-побутову, профілактичну, оздоровчу).

Прийняття християнства суттєво вплинуло на всі сторони життя давньоруського населення, у тому числі й на військово-фізичне виховання. Християнство спрямовувало увагу на верховенство духу над тілом, на внутрішній світ людини, на відмову від матеріальних благ заради духовних. У зв'язку з цим у церковній та світській літературі XI-XII ст. засуджуються народні "ігрища", які сприяли фізичному розвитку людей. Водночас християнство пристосовувалося до язичницької обрядовості, що яскраво простежується на прикладах календарних свят [5, 36].

Форми військово-фізичного виховання у Київській Русі були зумовлені світоглядом, звичаями та способом життя населення. Історичні дослідження, археологічні, фольклорні та етнографічні дані спонукають, у першу чергу, до вивчення системи ігор населення Київської Русі. Існує декілька визначень ігрової діяльності: "гра", "грання", "ігрище", "іграшка". Треба відзначити, що поняття "ігрище" мало значно ширше значення, ніж сучасне поняття "гра". Люди вірили в магічну силу дій, ритуалів, у силу слова й руху, і цими засобами намагалися забезпечити собі добробут, гарний урожай, успішне полювання, щасливе родинне життя, міцне здоров'я, сприятливу погоду. Стародавні ігрища складалися з рухливих ігор, хороводів, різноманітних танців і стрибків ("плясаніє і скаканіє"). Народні ігри та фізичні вправи відображали, насамперед, виробничу діяльність людей (полювання, землеробство, тваринництво, риболовство), військовий і сімейний побут, світогляд. До них належать ігри зі співом і примовками, ігри з предметами, ігри без предметів. Про велику поширеність у Київській Русі ігор з предметами свідчать археологічні знахідки, серед яких значне місце посідають шкіряні м'ячі різних розмірів та ваги, кістки для ігор у "Паці", ковзани, фішки для гри у шашки [2, 63].

У період Київської Русі на достатньо високому рівні функціонувала школа наставництва. Роль наставників виконували матері, пестуни – шановані досвідчені люди, яким громада доручала важливу справу: доглядаючи дітей, турбуватися про їхній фізичний розвиток, допомагати їм засвоювати знання і навички, необхідні для праці і захисту Батьківщини. Реалізація завдань військово-фізичного виховання у Київській Русі відбувалася у процесі святково-ігрової діяльності та спеціально організованої практики. Під час занять діти і молодь оволодівали спеціальними знаннями, вміннями і навичками, що забезпечували їх підготовку

до трудової і військової діяльності. Для Київської Русі характерна велика кількість форм військово-фізичного виховання, що не лише забезпечували збільшення рухової активності населення, а й спрямовували вплив на виховання необхідних якостей особистості. Тобто заняття мали специфічний зміст, що дозволяв цілеспрямовано вирішувати певні завдання фізичного виховання.

Для військово-фізичної підготовки воїнів використовувалися спеціальні військові ігри, тренування, поєдинки. У вільний час воїни постійно вправлялися у стрільбі з лука чи самостріла, володінні мечем, сокирою чи шаблею, метанні списа і ножа.

Військово-фізичне виховання у Київській Русі мало не замкнутий характер. На його розвиток впливали культурні надбання сусідніх народів. Зокрема відомо, що в Русі проводилися своєрідні лицарські турніри – "руські ігрища", де воїни набували вправності та відваги.

За часів Київської Русі продовжували розвиватися кулачні бої, які часто застосовувалися під час військових дій. Боротьба у Київській Русі була розповсюджена практично в усіх сферах життя людей. Поєдинки були звичайним явищем під час свят, на ярмарках, урочистих подіях.

Одне з найвагоміших місць серед засобів військово-фізичного виховання в період Київської Русі посідали фізичні вправи з використанням різноманітних предметів: зброї (списи, луки, мечі, бойові палиці та сокири, ножі, щити тощо); предметів, які могли бути використані як зброя (каміння, палиці, мотузки, аркани). До цієї групи засобів фізичного виховання варто зарахувати фізичні вправи з використанням засобів пересування (коні, човни, лижі тощо). Значне місце серед таких вправ посідала верхова їзда. Загалом верхова їзда, кінні перегони були розповсюдженими і в середовищі княжої дружини, і серед широких верств населення. Вони були основним елементом військово-фізичної підготовки молоді.

Не менш важливими засобами військово-фізичного виховання молоді та воїнів залишалися природні локомоції (ходьба, біг, стрибки, лазіння, перелізання, повзання, пірнання, плавання). Вони застосовувалися для розвитку фізичних якостей людини і змалку, і у зрілому віці, зокрема у фізичному вихованні та у військово-вишколі русичів. Серед різновидів природних локомоцій для фізичної підготовки використовувалися бігна 20-25 верст. Крім того, розповсюдженими були швидкісне лазіння по деревах, перенесення на собі одного чи двох товаришів.

Використовувалися також стрибки у довжину та висоту з жердиною.

Поширеним на Русі було плавання і пірнання, особливо серед населення, що жило на берегах природних водойм. Плавання було важливою складовою фізичної підготовки молоді й дорослого населення. Використовувалися стрибки та пірнання у воду, плавання “навперегін” проти течії і за течією.

У період Київської Русі існували чітко сформовані засоби загартування організму, які застосовувалися з раннього віку і впродовж усього життя були невід’ємною запорукою збереження і зміцнення здоров’я кожної людини.

Отже, фізична культура праукраїнців на її ранніх етапах формувалася під значним впливом військового фактору і мала виразну військово-прикладну властивість. Військово-фізична підготовка давніх слов’ян формувалася як на основі власних, самобутніх традицій, так і під впливом культурного (військового) чинника інших народів.

Основними формами організації військово-фізичної підготовки в IX – XIII ст. були: народно-побутові форми (фізичне

виховання в родині, племені, громадській організації, “лісових школах”, парубочих і дівочих громадах); форми військово-фізичної підготовки (військово-прикладна підготовка, полювання, військові походи, лицарські турніри); змагальні форми фізичного виховання (“руські ігрища”, “народні змагання”).

БІБЛІОГРАФІЯ

1 Акты Московского государства, изданные имп. Академией наук // Под ред. Н. Попова. - СПб., Академия Наук, 1890. - Т. I. Разрядный приказ. Московский стол. 1571-1634 гг.

2 Боржковский П. Парубоцтво, как особая группа в Малорусском сельском обществе // Киевская старина, 1887. - Т. 8.

3.Сфименко А. История украинского народа. - К., 1990.

4.Жарський С. Історія українського фізичного виховання // Спортивний альманах. - Л., 1933.

5. Залізняк А. Нариси стародавньої історії України. - К., 1994.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Окольніча Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження історико-педагогічних процесів України.

ПРОБЛЕМИ ЗМІСТУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Алла ОЛЬХОВСЬКА (Харків)

Статтю присвячено аналізу існуючих підходів до змісту перекладацької компетенції. Розглянуто погляди на визначення даного поняття. Надано його компонентний склад та розкрито суть окремих компонентів. Робиться висновок про те, що поняття перекладацької компетенції потребує проведення подальшого дослідження з метою включення його компонентів до процесу навчання майбутніх перекладачів, що сприятиме оптимізації такого процесу.

В статье анализируются существующие подходы к содержанию переводческой компетенции. Рассмотрены взгляды на определение данного понятия. Подано его компонентный состав и раскрыто сущность отдельных компонентов. Делается вывод о том, что необходимо дальнейшее исследование понятие переводческой компетенции с целью включения его компонентов в процесс обучения будущих переводчиков, что будет способствовать оптимизации данного процесса.

Ключові слова: процес навчання, компетенція, компетентнісний підхід, перекладацька компетенція, компоненти перекладацької компетенції.

Останнє десятиліття ознаменувалося зростаючою інтеграцією України до європейських та світових структур. Саме тому на сучасному етапі **актуальною** є підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу, метою навчання яких є формування перекладацької компетенції [4-6].

Поняття «перекладацької компетенції» (ПК) вивчалось багатьма авторами [3; 4; 6; 8-

11; 14; 16; 21; 23; 24; 26; 27], однак, незважаючи на усе це, дослідники досі не дійшли одностайної згоди ні щодо змісту цього поняття, ні щодо його компонентного складу, ні, навіть, щодо самого терміну. Саме тому **метою** даної статті є спроба проаналізувати існуючі підходи до ПК, яка й стала **об’єктом** нашого дослідження.

Так, вивчаючи літературу, можна помітити, що в зарубіжній практиці вживаються терміни *transfer competence* [22], *translational competence* [21; 25] (*compétence traductive* [18]), *translator competence* [10; 17] (*la compétence du traducteur* [26]); *translator’s competence* [9]; *translation competence* [8; 11; 16] (*compétence traductionnelle* [13; 27]). Окремі автори [19; 20] взагалі критикують компетентнісний підхід (*competence-oriented approach*), вважаючи, що у випадку перекладу мова може йти лише про стратегії перекладача, які допомагають розв’язувати перекладацькі проблеми.

Немає одностайності й щодо визначення поняття ПК. Одні дослідники взагалі не дають чіткого визначення даного поняття, однак перелічують його складові [3; 26; 27], намагаючись таким чином розкрити його